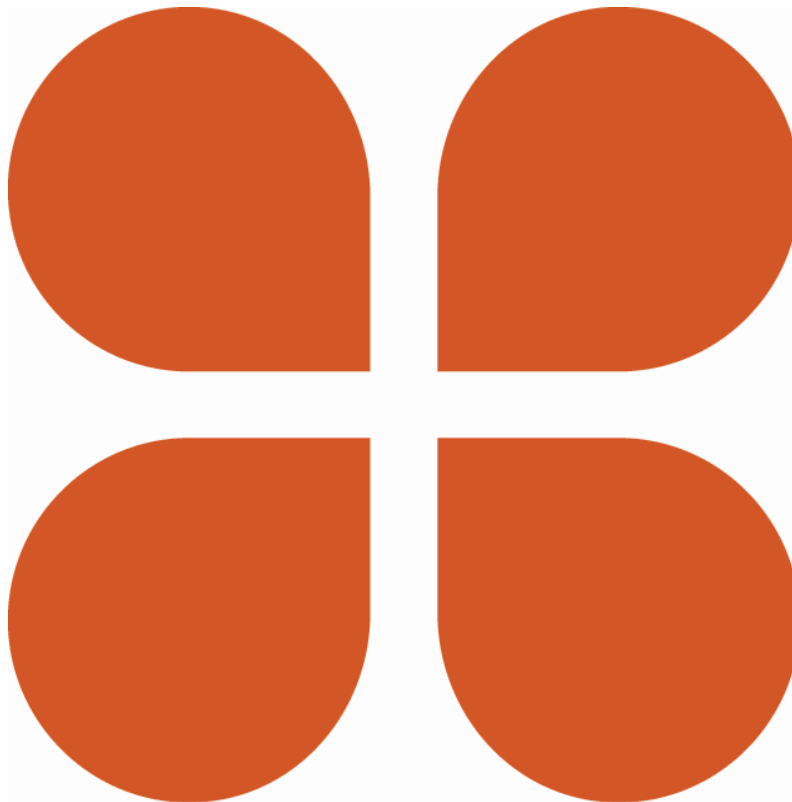

Rapport från Riksantikvarieämbetet

Det medeltida Sverige

Förutsättningar för den fortsatta
kunskapsuppbyggnaden

*Riksantikvarieämbetets sektorsforskningsanslag, FoU,
syftar till att utveckla kunskapsuppbyggnad och
stimulera till forskning om kulturarvet och kulturmiljön.
FoU-anslaget används för att stödja forskningsprojekt som
befinner sig i mötet mellan kulturpolitik, kunskapsuppbyggnad
om kulturmiljöer samt de vetenskapliga disciplinerna.*

FoU-rapport 2010-02-24

Utredare Anders Kaliff

Riksantikvarieämbetet

Box 5405

114 84 Stockholm

www.raa.se

riksant@raa.se

ISBN 978-91-7209-556-4

Innehåll

Förord.....	4
Inledning	5
Historik: Projektets framväxt, finansiering och organisation.....	6
Projektets nuläge med problemanalys.....	11
DMS-kunskapens angelägenhetsgrad	14
Intressentanalys för samverkan kring kunskapsuppbygganden	17
Kunskapsproduktion.....	17
Användare av kunskapen	21
Övriga intressenter t.ex. möjliga finansiärer	22
Analys av ansvar och roller samt förslag om framtida samverkan, roller och ansvarsfördelning.....	24
Vision: DMS om 5 år.....	27
Vision: DMS om 10 år	28
Förslag om DMS-projektets fortsatta verksamhet med förslag till organisationsform, kompetensbehov och huvudman.....	29
Sammanfattning.....	32
Referenser	34
Informanter	34
Arkivalier i ATA m.m., vissa material med särskild betydelse för utredningen.....	34
Tryckta DMS volymer (kronologisk ordning efter utgivningsår).....	35
Tryckta volymer i serien Studier till Det medeltida Sverige.....	36
Övrig litteratur.....	37

Förord

Inom Riksantikvarieämbetets FoU-verksamhet har under 2009 skett en översyn av de så kallade Kunskapsföretagens förutsättningar och utveckling, i relation till myndighetens uppdrag, kulturmiljöarbetets behov samt forskningens förutsättningar vid universitet och högskolor. För Riksantikvarieämbetet är det en angelägen uppgift att finna nya strategier för Kunskapsföretagen i takt med förändringar i kulturmiljöarbetet och berörda forskningsområden. Den här utredningen av projektet *Det medeltida Sverige* har gjorts av professor Anders Kaliff som en del av denna översyn.

Genom intressentanalyser och en historik med nulägesanalys, ger utredaren i den här rapporten ett gediget underlag för bedömning av hur den fortsatta verksamheten inom *Det Medeltida Sverige* ska kunna bedrivas, finansieras och göras tillgänglig. Det är framförallt inom kulturmiljöområdet, forskning och hembygdsrörelsen som detta historiskt - topografiskt uppslagsverk över bebyggelsen i medeltidens Sverige har sin väsentliga användning. De hittills publicerade DMS-volymerna med landskapsvisa redovisningar används flitigt inom det regionala kulturmiljöarbetet och av många intresserade fastighetsägare. De är även av stor betydelse för forskningen om medeltidens bebyggelse och samhällsbildningar i Sverige.

Utredaren föreslår ett scenario för den fortsatta verksamheten inom *Det Medeltida Sverige* där de nationella och regionala motiven bildar utgångspunkt. Dessa finns främst inom kulturmiljöområdet men också inom naturvården och för lantbruksfrågor. Finansieringsfrågor och huvudmannaskap ges också stort utrymme inom scenariot.

Inger Liliequist

Riksantikvarie

Inledning

Det medeltida Sverige (DMS) är ett forskningsprojekt som kartlägger den medeltida bebyggelsen i Sverige och upprättar ett historiskt-topografiskt uppslagsverk över denna. Verket ges ut i en serie volymer uppdelade efter landskap. Hittills har 16 volymer publicerats: åtta för Uppland, fyra för Småland, två för Södermanland och en för vardera Öland och Gästrikland. En 17:e volym är under utgivning. I dessa böcker finns uppgifter om fastigheternas ägare, ägarbyten, jordnatur, skatter och arrenden. I systematiserad form redovisas samtliga uppgifter ur det skriftliga källmaterialet. Till materialpresentationerna finns inledande nyckeltexter, samt korta avsnitt om topografi, fornlämningar, kyrkobeskrivningar, kartor, tabeller och register. I en digital databas som administreras av RAÄ finns delar av DMS inlagda. En fullständig presentation av de färdigställda områdena finns än så länge endast i de tryckta häftena. DMS har beskrivits som "den felande länken" mellan fornminnesregistret, som speglar det förhistoriska landskapet, och de historiska lantmäterikartorna, vilka speglar landskapet från 1600-talet och framåt.

Den utredning av DMS, vars resultat presenteras i föreliggande rapport, påbörjades i september 2009. Arbetet har skett med utgångspunkt från de riktlinjer som formuleras i uppdragsbeskrivningen från FoU-samordnaren på Verksekretariatet inom RAÄ, Karin Arvastson (2009-09-01). Kapitelindelning och kapitelrubriker i rapporten följer uppdragsbeskrivningens disposition. Rapporten inleds med en relativt utförlig beskrivning av DMS historia, men har sitt främsta fokus på projektets nuvarande status, angelägenheten av den kunskap som projektet alstrar och förutsättningar för framtiden. Utredningsarbetet har bedrivits dels i form av arkivstudier, främst av olika handlingar förvarade i ATA, dels genom intervjuer och samtal med personer som har olika ingångar till DMS. Det senare tillvägagångssättet har givit det mest väsentliga underlaget till de förslag som presenteras i rapporten. Informanterna utgörs av såväl representanter för olika användargrupper som DMS-medarbetare, möjliga finansiärer, liksom personer med annan koppling till eller intresse av DMS (förteckning över informanterna återfinns under Referenser i slutet av rapporten). Olika förutsättningar för att arbeta vidare med DMS diskuteras, liksom konsekvenser av att inte göra det berörs. Frågan om vilken instans som bör vara huvudman för arbetet behandlas, samt förutsättningarna för en

finansiering . Med utgångspunkt från den sammantagna bilden ges slutligen i rapporten förslag till hur arbetet med DMS kan drivas vidare till ett slutförande, via etappmål. Avslutningsvis görs en prognos på tidsåtgång och resurser för att fullfölja projektet enligt ett föreslaget scenario.

Historik: Projektets framväxt, finansiering och organisation

Startdatum för arbetet med DMS brukar anges till 1960, det år då Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien (KVHAA) tillsatte en ny kommitté som beslöt om nya riktlinjer för arbetet. Vid denna tid hade i själva verket projektet en ganska lång förhistoria, även om arbetet tidigare bedrivits på ett delvis annorlunda sätt. Starten ägde rum redan 1947, på initiativ av KVHAA och under tillsyn av den så kallade *Kommittén för Det Medeltida Sverige* (ibland omnämnt som "Det medeltida Norden", vilket speglar att ambitionen under en tid var större än att täcka in enbart det medeltida svenska riket). I kommittén ingick tongivande forskare inom relevanta discipliner, tillika ledamöter av akademien, som professorerna David Hannerberg, Harry Ståhl, Jöran Sahlgren, Dags Strömbäck, Sigurd Erixon och Erik Lönnroth. Uppdraget som redaktör för verket, tillika sekreterare i kommittén, gavs till Adolf Schück, chef för Vitterhetsakademiens bibliotek samt docent i historia. Det ursprungliga förslaget om ett bokverk av detta slag, hade framförts redan på 1910-talet av ortnamnsforskaren Jöran Sahlgren. Anledningen till detta var att det då mycket använda standardverket *Skandinavien under unionstiden* av Carl Gustaf Styffe (1867, nya utgåvor 1880 och 1911), blivit föråldrat och otillräckligt i förhållande till forskningsläget. Ett nytt och annorlunda bokverk, i linje med den nya forskningens behov, ansågs nödvändigt. Frågan kom att diskuteras i olika omgångar under 1920- och 30-talen. Efterföljaren ansågs behöva fylla funktionen av att "vara en historisk handbok, vilken är utarbetad i samarbete med representanter för olika gränsvetenskaper" (Adolf Schück i PM 20/9 1947, i ATA DMS 10.4).

Att arbetet med DMS innebar en mycket omfattande genomgång och excerpering av arkivmaterial, stod snabbt klart (t.ex. Adolf Schücks PM till Kommittén 10/4 1953: ATA DMS 10.4). Endast excerperingen bedömdes kräva en mindre stab av initierade

medarbetare för att kunna slutföras inom rimlig tid. Under 1950-talet gjordes åtskilliga förarbeten och provhäften framställdes. Efter Adolf Schücks hastiga bortgång i februari 1958 var projektets framtid osäker, och frågan om dess fullföljande diskuterades. Flera ledande forskare engagerade sig i frågan, liksom dåvarande riksantikvarien. Diskussionen ledde slutligen fram till en ambitiös nystart av projektet, varvid en ny kommitté med samma namn som tidigare bildades (1960).

Inom det "gamla" projektet hade en hel del grundläggande material tagits fram, varav en del kommit till användning i det senare arbetet. 1959 fanns manus till beskrivningar över delar av Västergötland och Dalsland av professor Ivar Lundahl, över Gotland av fil. dr. Hugo Yrwing samt ett provhäfte över Öland av fil.mag. Herman Schück (son till Adolf och sedermera professor i historia vid Stockholms universitet). Excerpter och utkast till sådana arbeten, liksom åtskilliga anteckningar av Adolf Schück själv angående Östergötland, finns förvarade i ATA. Av bevarad korrespondens framgår att den gamla kommitténs ordförande professor em. Gottfrid Carlsson yrkade på att färdiga manus omgående skulle tryckas. Andra medlemmar av kommittén menade dock att dessa manus inte var utformade på ett tillräckligt enhetligt sätt, och det presenterade materialet därigenom inte möjligt att göra jämförelser mellan områden utifrån. En kraftig omarbetning ansågs vara nödvändig inför en eventuell publicering, ett av skälen till att projektets karaktär förändrades.

Arbetets upplägg efter 1960 kom i hög grad att formuleras av professorn i historia vid Stockholms universitet, Gunnar T. Westin, vilken fungerade som kommitténs sekreterare under 1960-talet och in på 1970-talet. I denna roll ledde Westin arbetet, efter 1967 med fil.mag. (senare fil.dr.) Göran Dahlbäck som arbetande redaktör. I en artikel av Westin, "Det medeltida Sverige", publicerad i *Historisk Tidskrift* 1962 (s. 121-141), gavs en programförklaring för DMS nya inriktning, med riktlinjer som därefter i stort sett har följts. Där presenterades allmänna överväganden bakom verket, inte minst att de olika avsnitten måste vara enhetligt utarbetade och jämförbara. Startsträckan var lång, innan arbetet med full kraft kunde bedrivas enligt de nya riktlinjerna, något som skedde först sedan nya medarbetare rekryterats också för excerpterings- och tolkningsarbetet.

Det som bildar stommen i DMS utgörs av uppgifterna i det arkivmaterial som brukar benämnas Landskapshandlingarna (eller "jordeböckerna"), upprättade i olika omgångar mellan 1538/40 – 1570, vilka finns heltäckande för det dåtida Sverige (några material dock reducerade genom arkivbränder). De utgör ett för Sverige unikt material, där brytningstiden mellan medeltid och nyare tid speglas. De medeltida förhållandena framträder ofta tydligt, bl.a. genom att äldre jordnaturer m.m. har behållits. Här framgår exempelvis vad som tidigare ägts av kloster, kyrka m.m. För varje by redovisas antalet gårdar, deras storlek och jordnatur. För äldre perioder använder DMS det medeltida diplomaterialet, privata jordeböcker och räkenskaper m.m. Detta material varierar stort mellan olika områden, vad gäller förekomst och karaktär. Ambitionen för DMS efter 1960, blev att skapa ett slags medeltida fastighetsregister som redovisar samtliga bebyggelseenheter (gårdar och torp) som kan beläggas i Sverige under medeltiden. Från början (1947) fanns planer på att behandla såväl det medeltida Sverige, med Finland, som de senare tillkomna danska landskapen. I genomförandet efter 1960 har DMS dock endast kommit att omfatta de delar av det nutida Sverige som var svenska också under medeltiden. Skåne, Blekinge, Halland, Bohuslän, Jämtland, Härjedalen och Gotland har därför inte planerats in i arbetet. Det ansågs mera rimligt att Danmark och Norge själva ansvarade för sina medeltida arkivalier i sin helhet. Vad gäller Finland, planerades en samverkan där det finska materialet förhoppningsvis skulle presenteras på ett motsvarande sätt, men under en finsk specialredaktör.

Finansieringen av DMS skedde från begynnelsen 1947 genom att medel årligen söktes från Humanistiska fonden (senare Humanistiska forskningsrådet, därefter Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, HSFR). Detta system fortsatte även efter projektets återstart 1960. Inför varje nytt år gjordes en ansökan till forskningsrådet om medel för arbetet. Fr.o.m. 1969 gavs medel för en amanuens och en assistenttjänst, fr.o.m. 1972 också för en sekreterartjänst på 50 %, en fast personalstorlek som därefter skulle förbli relativt intakt under lång tid. Pengarna förvaltades av RAÄ (som hörde samman med KVHAA fram till 1975) och myndigheten betalade också ut lönerna till personalen inom DMS, medan arbetet utfördes vid Stockholms universitet. Åtskilliga medarbetare var verksamma inom DMS genom åren, ofta under en period för att därefter fortsätta i annan forskargärning eller till andra tjänster. Flera förarbeten till DMS gjordes som licentiatavhandlingar. Bengt Janssons lic. om Roslagen, inkorporerades

exempelvis i DMS vol. 1, om Roden (1974). Lars Thor, sedermera landsantikvarie i Växjö, gjorde en lic. som så småningom inkorporerades i volymen om Möre (1986). Några medarbetare stannade länge inom projektet, som Göran Dahlbäck och inte minst Sigurd Rahmqvist. Den senare började inom DMS 1968 och är fortfarande verksam (nu som pensionär), med färdigställandet av vol. 17, om Trögd i Uppland.

Det beslutades på 1970-talet att till DMS även knyta en serie fristående forskningspublikationer, benämnda *Studier till Det medeltida Sverige*. I denna serie har bl.a. publicerats akademiska avhandlingar med anknytning till DMS material, liksom tematiska artikelsamlingar. Serien har utgivits helt oberoende av landskapsvolymerna inom själva DMS, vilka utgör en egen serie, där de olika landskapen presenteras i volymer med olika nummerserier och färg, exempelvis gult (serie 1) omslag för Uppland och grönt (serie 4) för Småland.

Frågan om huvudmannaskap diskuterades under 1970-talets senare del och förslag framfördes om att arbetet borde bedrivas inom ramen för RAÄ, alternativt Riksarkivet eller Språk och folkminnesarkivet (SOFI). En överföring till RAÄ aktualiserades, och kom att förordas av kulturdepartementet. RAÄ betraktades som en lämplig miljö för DMS, med tanke på de nära beröringspunkterna till kulturmiljövårdens olika delar.

I Riksdagspropositionen med förslag till statsbudget för budgetåret 1982/83 står följande angående DMS: "RAÄ begär att medel för två och en halv tjänster avseende projektet Del medeltida Sverige förs över till ämbetet från humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådets anslag (+ 320000 kr.). Anslagsposten till information och utbildning föreslås bli tillförd medel för tryckning avseende projekten Det medeltida Sverige och Sveriges kyrkor. Medlen disponeras nu av humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet. (+300000 kr.)". (Proposition 1981/82:100)

Efter 1981 års riksdagsbeslut överfördes DMS till RAÄ den 1:e juli 1982 och placerades vid dåvarande Dokumentationsbyrån, senare benämnd Fornminnesavdelningen (därefter Kunskaps- och numera Samhällsavdelningen). Motsvarande tjänster som tidigare finansierats av HSFR skulle fortsättningsvis bekostas inom ramen för RAÄ:s anslag. Dessa skulle enligt beslutet förstärkas i motsvarande grad. Vid överföringen till

RAÄ knöts en rådgivande kommitté (Publiceringskommittén för DMS) till utgivningsarbetet, med representanter för RAÄ, Vitterhetsakademien och universiteten. Denna ersatte den tidigare kommittén, vilken hade varit beslutande.

Efter att DMS 1982 överfördes till RAÄ, bestod personalen enligt Riksdagsbeslutet fortsatt av två tillsvidareanställda historiker samt en halvtids assistenttjänst, nu finansierade via myndighetens ramanslag. I början av 1990-talet tillkom ytterligare två tjänster, fördelade på tre personer. Dessa medarbetare projektanställdes och finansierades åtminstone delvis genom uppdragsmedel. Förutom det grundläggande arbetet med de olika landskapshäftena, har DMS således genom åren även arbetat med uppdragsverksamhet. Denna verksamhet har ofta kunnat samordnas med utarbetandet av landskapshäftena, så att synergieffekter uppstått. Uppdragen har ofta handlat om analyser och synteser inom specifika landskapsutsnitt, vilka beställts och bekostats av olika uppdragsgivare, för ett speciellt syfte. Exempel finns på avtal mellan RAÄ:s arkeologiska uppdragsverksamhet (UV) och DMS. Andra uppdragsgivare har varit bl. a. Länsstyrelsen i Kalmar län samt läns museet i Gävleborgs län. 1995 inleddes även ett samarbete med Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm, om att utveckla en databas för att tillgängliggöra DMS-material, samt göra detta sökbart. Idag finns vissa uppgifter ur DMS digitalt i ett system som förvaltas av RAÄ.

Den del av DMS som idag finns kvar inom RAÄ, återfinns organisatoriskt på Samhällsavdelningen, i form av en deltidsuppgift inom den antikvarietjänst som innehas av Kaj Janzon. Det praktiska forskningsarbetet har under senare år varit decentraliserat och förlagt till bl. a. Upplandsmuseet, Länsstyrelsen i Kalmar län samt Riksarkivet. För det decentraliserade arbetet har RAÄ:s medel för regional kunskapsuppbyggnad nyttjats, fördelade via respektive länsstyrelse. Bakgrunden till detta står att finna i den förändring i synen på myndighetens kärnverksamheter som skedde under senare delen av 1990-talet. Decentraliseringen var genomförd 2005. En intern utredning om DMS, utförd av Cecilia Åqvist år 1996 på uppdrag av den dåvarande verksamhetsledningen, förordade dock ett fortsatt arbete inom myndighetens ram. I utredningsrapporten framlades en plan för hur arbetet med DMS skulle kunna slutföras under en period av 16 år. Inga förändringar i arbetet företogs dock med utgångspunkt från utredningens förslag. Arbetet med DMS i myndighetens egen regi kom istället att nedtonas, något jag återkommer till nedan.

Projektets nuläge med problemanalys

Efter att första volymen av DMS utkom 1972, har av ursprungligen planerade 60-62 volymer hittills (2009) 16 utkommit och en 17:e är under utgivning. De tre första utgavs med Vitterhetsakademien som huvudman, varefter de utgavs av RAÅ fram t.o.m. den 15:e. Den 16:e och senast utkomna volymen, DMS 4:5 Tjusts härad, Västerviks stad (Axelsson 2008), är utgiven av Länsstyrelsen i Kalmar län. Med denna volym blev Kalmar det första län som är helt komplett när det gäller DMS. Som landskap gäller detta sedan tidigare Öland (1996) liksom Gästrikland (1997). Den 17:e volym av DMS som är under utgivning, utgör en del av Uppland (Trögd). Den författas av Sigurd Rahmqvist och ges ut av Upplandsmuseet. De volymer som publiceras regionalt följer samma riktlinjer och formmässiga mallar som tidigare använts inom projektet.

Baserat på intervjuer av flera DMS medarbetare, kan bedömningen av det totala antalet volymer för ett färdigt DMS idag revideras till drygt ett 40-tal. Förändringen beror på att några geografiska områden har visat sig ha mindre frekvent eller sämre bevarat källmaterial, jämfört med vad den ursprungliga bedömningen gjorde gällande. Enligt Gunnar T. Westins sammanställning och beräkning 1975, då två volymer utkommit, ansågs DMS kunna slutföras med totalt ca 100 årsverken (dvs. 50 år med två redaktörer). Detta var möjligen en något optimistisk beräkning, sett till antalet då beräknade volymer totalt. Satt i relation till antal personer som under olika perioder varit aktiva inom DMS, har arbetstakten ändå stämt förhållandevis väl med beräkningen. Särskilt om hänsyn tas till diskontinuitet i personal, inskolning för nya medarbetare, organisatoriska förändringar etc. Förhållandena inom projektet har långt ifrån alltid varit optimala, vilket gjort att arbetstakten periodvis blivit lidande.

I utkast till Cecilia Åqvists utredning år 1996 anges antalet beräknade årsverken för att slutföra återstående DMS-volymer fortfarande till 103. Med dåvarande personalvolym, fyra forskare samt en samordnare, ansågs dock arbetet kunna slutföras på 17 år, med hänsyn tagen till vissa smärre rationaliseringar som föreslås i utredningen. I en intern sammanställning, gjord av medarbetarna inom DMS från augusti 1996, anges den sammanlagda åtgången för det återstående arbetet till 107 årsverken, specificerade på samtliga resterande volymer (ca 60) som då planerades. Det var sannolikt en ganska

realistisk beräkning vid denna tidpunkt, bortsett från att det totala antalet volymer blir färre än vad man då bedömde. Sedan 1996 års analys har dessutom ytterligare volymer färdigställts, varför den prognostiserade tidsåtgången nu kan reduceras högst väsentligt. Med en personalstyrka av det slag som Åqvist diskuterade, skulle projektet sannolikt kunna slutföras på något mer än 10 år. Finansiering av en så stor forskargrupp vore dock svår att åstadkomma i nuläget. Föreställer man sig istället tre tjänster, varav två rena forskartjänster samt en samordnare, kan en total beräknad tid för slutförande om 20 år vara realistiskt. Jag återkommer till detta mera i detalj nedan.

Cecilia Åqvist anser i utredningen från 1996 att den information om fornlämningar och kyrkor som DMS volymerna innehåller borde utgå, eftersom motsvarande information finns att tillgå i andra sammanhang. Mot det förslaget kan anföras fördelen med att även planerade volymer av DMS utges enligt samma principer som de hittills utkomna, samt att de aktuella uppgifterna anses värdefulla av många användare. De ger en snabb ingång till en bredare förståelse av det aktuella landskapsrummet. Argumenten mot en förändring av innehållet, blir ännu starkare av det faktum att utelämnandet av just dessa uppgifter knappast skulle rationalisera framställningsarbetet i nämnvärd grad. Den arbetsintensiva delen av processen ligger i excerpering och tolkning av det medeltida arkivmaterialet, delar som av lätt insedda skäl inte kan plockas bort från DMS.

Problemen vad gäller eftersläpning i tidsplanen för DMS, kan i första hand härledas ur andra förhållanden, vilka redan berörts kortfattat ovan. Det handlar om brister i kontinuitet, kompetensförsörjning och inte minst frånvaron av långsiktig planering och arbetsro. Under de perioder då en mindre grupp forskare kontinuerligt har kunnat arbeta enligt projektets riktlinjer, har tidsplanen i allt väsentligt följts. Problemen har uppstått då personal försvunnit från projektet utan att ersättas, eller då arbetet har avstannat för att annan verksamhet kommit att prioriteras. Den viktigaste förutsättningen för att arbetet med DMS ska kunna bedrivas rationellt och framgångsrikt, är en kontinuitet i kompetensförsörjningen och att arbetet bedrivs i en lämplig forskarmiljö.

Den enda medarbetare inom RAÄ som idag har en direkt koppling till DMS är Kaj Janzon, antikvarie inom Samhällsavdelningen. Formellt är DMS fortfarande ett av hans

expertområden, men i praktiken bedrivs inte verksamheten inom myndigheten sedan några år tillbaka. Den rådgivande kommittén för DMS har enligt kontrollerbara uppgifter inte sammankallats sedan 2003. Fram till denna tidpunkt fanns två fast anställda antikvarier som kontinuerligt arbetade med nya DMS volymer, Sigurd Rahmqvist och Kaj Janzon. En annan rutinerad DMS-medarbetare är Roger Axelsson, som vid denna tid var projektanställd inom RAÄ, bl.a. med att utarbeta en prototyp för digital presentation av resultaten från DMS.

Verksamheten sågs över och efter 2003 skapades på initiativ av RAÄ en ny form för DMS där projektet skulle drivas vidare enligt en regionaliserad modell med stödjande expertis på nationell nivå vid RAÄ (Kaj Janzon). Länsstyrelserna fick möjlighet att äska medel från Riksantikvarieämbetets Bidrag till Kulturmiljövård 7:2 för att genomföra de landskapsbaserade volymerna. Uppsala län och Kalmar län sökte detta bidrag och RAÄ finansierade verksamheten för Sigurd Ramqvist vid Upplandsmuseet och Roger Axelsson vid länsstyrelsen i Kalmar län. Regionaliseringen av DMS var avsedd att bättre svara upp mot hur kulturmiljöarbetet i övrigt är organiserat. Avsikten var att ett delat ansvar, nationellt och regionalt, skulle få en positiv effekt också för DMS.

En ny situation uppstod dock för 2009 då villkoren för anslaget Bidrag till Kulturmiljövård 7:2 ändrades i regleringsbrevet från Kulturdepartementet. Den del av anslaget som tidigare år hade kunnat ges som bidrag för kunskapsunderlag togs bort och länsstyrelserna kunde därför inte längre ansöka om bidrag för finansiering av fortsatt verksamhet inom DMS. Den finansiella basen för en regionaliserad modell upphävdes därmed plötsligt. Den här utredningen vill därför bidra till att skapa en långsiktigt hållbar lösning för DMS som tar hänsyn till både det nationella ansvaret, de regionala intressena och finansieringsformer som tryggar verksamheten på lång sikt och håller samman projektet över tiden.

Alternativet till att fortsätta arbetet med DMS i någon form, vore att avsluta projektet med nuvarande status. Flera skäl talar dock emot en sådan lösning. Samtliga personer som fungerat som informanter i samband med utredningen förordar en fortsättning av projektet. Motiven är delvis olika, men uppfattningen att DMS är viktigt och att arbetet bör fortsätta är mycket stark och entydig. Vissa faktorer återkommer i samtal och

intervjuer: Projektresultaten har mycket stor användbarhet för såväl kulturmiljöarbete, forskning som för olika former av publik verksamhet (se även kapitel nedan). Värdet av resultaten från varje enskilt område ökar ju större del av helhetens som färdigställs. Genom att bedrivs på ett konsekvent sätt har DMS ett enastående värde som infrastruktur för vidare forskning och även som planeringsinstrument. Den form av översikter som DMS utgör exempel på är dessutom mycket efterfrågade inom dagens forskning, där en ny medvetenhet om empirins betydelse blir allt tydligare.

DMS-kunskapens angelägenhetsgrad

Det finns en generellt stor efterfrågan på den form av kunskapsöversikt som DMS utgör. Forskarvärlden är naturligtvis en viktig användargrupp, inte minst medeltidsarkeologer och kulturgeografer som inte har samma möjlighet att arbeta med historiska primärkällor som medeltidshistorikerna. DMS efterfrågas även av historiker, då det ger överblick och ingångar till materialet som kräver ett mycket omfattande arbete att ta fram från grunden. Dessutom är källmaterialet svårtillgängligt också för många historiker.

Den mest tydliga efterfrågan kommer trots detta från andra aktörer än forskarvärlden. DMS utgör ett värdefullt hjälpmedel i det kulturarvsarbete som bedrivs av länsstyrelser och läns museer. I regioner där DMS har färdigställts, i större eller mindre omfattning, har publikationerna blivit oundgängliga verktyg i det dagliga kulturmiljöarbetet. DMS framhålls som ett viktigt och uppskattat kunskapsunderlag för ett flertal uppgifter, inte enbart inom kulturmiljövården, utan även inom naturvården, för lantbruksfrågor etc. Det går att se en tydlig koppling mellan tillgången till DMS och synen på resultatens användbarhet. Värdet av projektets resultat framhålls exempelvis mycket starkt av länsstyrelsen i Kalmar län, som varit pådrivande för fullföljandet av projektet. Även representanter för länsstyrelserna i bl.a. Södermanlands län och Uppsala län, två regioner där förhållandevis mycket av DMS färdigställts, har framfört en liknande uppfattning.

Exemplen på hur materialet används är talrika. Nedan nämns några av dessa, främst baserat på uppgifter från länsstyrelsen i Kalmar län:

- vid arkeologiska och/eller kulturhistoriska utredningar inför olika exploateringsföretag, exempelvis bostadsbebyggelse
- vid landskapsanalyser för miljökonsekvensbeskrivningar, exempelvis i samband med vindkraftsexploatering eller vägbyggen
- som underlag i arbetet med att nå kulturhistoriska delmål i miljömålssammanhang
- som underlag för länsstyrelsens bedömningar och beslut i arbetet med miljöstöd inom EU:s program för landsbygdsutveckling
- vid bedömningar inför beslut enligt Miljöbalken (MB) om strandskyddsdispenser och dispenser från skydd för landskapsbilden, samt beslut enligt Kulturminneslagens fornminneskapitel
- vid bedömningar och beslut enligt MB om skada på riksintressen för kulturmiljövärden
- som underlag för beskrivningar och bedömningar av landskapets innehåll inför beslut om kulturresevat och/eller naturresevat enligt MB
- som underlag för informationsskyltar i kulturmiljöer och vid kulturminnen, samt för broschyrer och guideböcker
- som underlag för läns museets kulturmiljöpedagogiska verksamhet, bl.a. rollspel i form av s.k. tidsresor. Personer och miljöer ur medeltiden gestaltas, med god hjälp från innehållet i DMS.

En stark efterfrågan på DMS finns även från regioner där arbetet ännu inte alls utförts. Det har exempelvis uttryckts önskemål om DMS för Hälsingland, från läns museet i Gävleborg. När det gäller Östergötland, ett län med mycket rik medeltida historia och ett förhållandevis omfattande arkivmaterial, finns en förhoppning från länsstyrelsen om att DMS ska genomföras (för Östergötland finns ännu ingen DMS-volym). Man kan se att angelägenheten om DMS oftast står i proportion till kunskapen om resultatens användbarhet, och därmed till i om arbetet påbörjats i regionen. Mest tydligt uttrycks de positiva omdömena om DMS i Kalmar län, där länsstyrelsen i hög grad lyfter fram

projektets resultat som ett viktigt regionalt verktyg. När det gäller länsstyrelsen i Östergötlands län finns kunskap om att grannlänet Kalmar har bedrivit ett mycket aktivt arbete för att komplettera DMS och att resultaten har fått en stor betydelse som kunskapsunderlag för olika beslut, planeringsfrågor m.m. Det finns också från Kalmar län ett önskemål om att DMS ska färdigställas för angränsande områden, övriga Småland samt Östergötland. Det skulle ge större överblick, möjliggöra jämförelser mellan områden och därmed ge även den regionala användningen ännu större betydelse.

Efterfrågan av DMS begränsar sig inte till institutionella aktörer, som länsstyrelser och museer. Ett stort intresse finns också från många fastighetsägare, såväl lantbrukare som ägare av fritidsfastigheter, med intresse för fastigheternas äldre historia. Intresset kanaliseras ofta i verksamheter inom hembygdsföreningar m.m., i form av inventering och kartläggning av äldre gårdar och torp. Detta intresse finns väl belagt, inte minst genom den popularitet som olika föredrag med anknytning till DMS rönt. Efterfrågan på de tryckta volymerna har i vissa fall varit mycket stor, något som är särskilt tydligt i Kalmar län, där kunskapen om projektets resultat är förhållandevis utbredd.

Inom den ideella kulturmiljövården i hembygdsföreningar och bygdeutvecklingsgrupper används volymerna flitigt, bland annat för följande ändamål:

- som underlag för studiecirklar om den egna bygden
- som underlag för olika utvecklingsprojekt, exempelvis inom kulturturismen
- som underlag för informationsmaterial

Länsstyrelsen i Kalmar län vill särskilt framhålla vikten av DMS i arbetet inom Landsbygdsprogrammet. Inte minst de mycket populära s.k. "bykurser" som ges för lantbrukare och andra markägare använder resultaten från DMS som en viktig utgångspunkt. Dessa kurser beskrivs som ett mycket lyckat exempel på tillgängliggörande av kulturarvet, en angelägen uppgift i sig. Användningen av resultaten i olika kursverksamhet och förmedling, visar tydligt att kunskapen sprids och används på ett effektivt och efterfrågat sätt. Den stora efterfrågan på DMS-volymerna är i sig också ett tecken på detta. Den motsäger effektivt den ibland förekommande uppfattningen att publikationernas innehåll skulle vara svårtillgängliga för en intresserad allmänhet.

Kunskapen som tas fram och sammanställs inom DMS har även ett stort egenvärde. Det utgör ett grundforskningsresultat och en sammanställning av uppgifter kring medeltida fastigheter och personer som i sig är ett betydelsefullt kulturarv. En viktig aspekt av DMS är att den kunskap som tas fram inom projektet inte riskerar att bli inaktuell. Resultatet är en presentation av ett arkivmaterial i tillgängligt och översiktlig form, inget som förändras eller utvecklas med tiden mer än högst marginellt. DMS är därför något så ovanligt som ett projekt som kan slutföras, utan risk för att resultatet kräver en kontinuerlig uppdatering.

Ett helt digitalt DMS är ett starkt önskemål som framförts från flera håll. Ett digitalt system skulle förenkla och skapa nya möjligheter att söka information. Skulle projektet ha startats idag, hade en digital produkt framstått som en självklarhet. Ett digitalt system skulle dock inte ersätta behovet av de fysiska häftena, åtminstone inte under överskådlig tid. Båda varianterna behövs, men en digitalisering skulle realisera DMS som ett system där helt nya sammanställningar och jämförelser kan utföras via den digitala plattformen K-samsök, med möjlighet att exempelvis länka till det digitala fornminnesregistret, Fmis. Nya användningsområden för DMS möjliggörs, vilket skapar ett mervärde för hela projektet (se vidare kap. 6 nedan).

Intressentanalys för samverkan kring kunskapsuppbygganden

Kunskapsproduktion

Kunskapsproduktionen inom DMS kan endast till en mindre del jämföras med sådan forskning som normalt utförs inom universitet och högskolor. Att verksamheten tidigare i projektets historia bedrivits inom ramen för Stockholms universitet, speglar en tid då de grundläggande resurserna och möjligheterna till forskning inom universitet och högskola var större och friare. Även under denna tid skedde dock finansieringen via externa medel, vilka söktes årligen av KVHAA (se ovan). Även om DMS i viss bemärkelse

handlar om grundforskning, eftersom arbetet förutsätter tolkning av de medeltida primärkällorna, så är det inte i första hand ett forskningsresultat som eftersträvas. Ett projekt av denna art passar i dagens läge inte inom ramen för en universitetsinstitution, där mera riktade och begränsade frågeställningar oftast är i fokus. Till sin karaktär utgör DMS mindre av ett forskningsprojekt än om att utveckla ett hjälpmedel, en infrastruktur som i sin tur möjliggör och förenklar forskning om medeltiden. Därtill kommer dess stora betydelse som underlag i olika samhälleliga planeringsprocesser, MKB-arbete m.m. Arbetet med DMS fordrar dock en mycket speciell forskarkompetens av de personer som ska utföra uppgiften.

Den speciella karaktären hos DMS, har stor betydelse för frågan om vilken huvudman som är mest lämpad för projektet. För ett renodlat forskningsprojekt, hade en huvudman snarast kunnat sökas inom universitetsvärlden. När det nu istället handlar om ett utvecklingsprojekt av forskningsinfrastruktur, med en vidare betydelse för samhällsplanering och särskilt för kulturarvsfrågor, är det dock rimligt att frågan om huvudman betraktas annorlunda.

En viktig synpunkt som framförts av flera av informanterna, berör värdet av att betrakta DMS som ett sammanhållet nationellt projekt. Även om arbetet sker enligt en regional indelning (landskaps- och häradsvis), så ökar värdet av de enskilda delarna ju större del av riket som färdigställts. Det vore därför rimligt att en institution med nationell täckning och nationellt ansvar har huvudansvaret även fortsättningsvis, på det sätt som varit fallet under den tid som RAÄ hittills ansvarat för DMS. Detta är ett principiellt argument för att RAÄ även fortsättningsvis bör ha en roll som huvudman, men även andra nationella institutioner skulle naturligtvis kunna komma ifråga. Riksarkivet är av särskilt intresse, genom dess roll som ansvarig institution för det primära källmaterialet som används för DMS, liksom för den i sammanhanget lämpliga forskningsmiljön som finns i anslutning till bl.a. arbetet med Svenskt Diplomatarium. Ett särskilt skäl som talar för RAÄ som fortsatt huvudman är naturligtvis Riksdagsbeslutet från 1981, vilket specificerar att medel för två och en halv tjänst inom DMS då överfördes till myndighetens anslag. Hur bindande detta beslut är i dagens läge, med hänsyn tagen till andra förändringar som skett över tid, är en fråga av delvis annan karaktär.

Även om en nationell institution bör ha huvudansvaret för DMS, kan arbetet med fördel bedrivas i nära samarbete med regionala aktörer. En samordning som garanterar att arbetet sker utifrån samma uppställda riktlinjer är samtidigt helt nödvändig. En av de verkliga styrkorna med DMS är att arbetet med de olika volymerna följt de ursprungliga riktlinjerna, varför informationen från olika geografiska områden är jämförbar. För arbetet med publikationen om Tjust, som skedde på uppdrag av länsstyrelsen i Kalmar län, fanns till stöd för den som utförde själva arbetet (Roger Axelsson) en referensgrupp bestående av bl.a. Kaj Janzon, Sigurd Rahmqvist och Jan Paul Strid. Denna grupp sattes samman för att åstadkomma en nära koppling till tidigare arbeten och erfarenheter inom DMS, samt till användandet av projektresultaten. En väl fungerande forskningsmiljö är av avgörande betydelse för att arbetet ska kunna bedrivas rationellt och med kvalitet. När det gäller Roger Axelssons arbete löstes detta genom att han var anställd av länsstyrelsen i Kalmar, i form av en Access-tjänst, men fysiskt placerad på Riksarkivet, där en lämplig forskarmiljö redan existerade.

Att länsstyrelsen i Kalmar så hårt engagerat sig i frågan kring DMS, är i sig en tydlig markör för den betydelse man tillmäter projektet, vars resultat används mycket konkret (se föregående kapitel). Projektets generella betydelse för kulturmiljöarbetet som bedrivs på länsnivå, är i sig ett argument för att RAÄ bör vara fortsatt engagerad som huvudman. För att främja en jämn och hög kvalitet på det regionala kulturmiljöarbetet, är det av stor vikt att arbetet också påbörjas i geografiska områden där DMS ännu helt saknas, och där erfarenheterna av projektets betydelse därför ännu är liten. För att initiera och koordinera arbetet regionalt, behövs en nationell institution som huvudman och drivande kraft.

En viktig aspekt av en fortsatt kunskapsuppbyggnad utgörs av möjligheten att presentera materialet och göra detta möjligt att söka i ett digitalt DMS. Detta ska i nuläget inte uppfattas som ett alternativ till de tryckta volymerna, men som ett komplement som tillför resultatens användbarhet helt nya aspekter. Här finns beröringspunkter med projekt som sker inom Riksarkivet, såväl arbetet för tillgängliggörande av Svenskt Diplomatarium som med skapandet av en nationalutgåva för de äldre svenska geometriska kartorna.

Svenskt Diplomatarium publicerar och tillgängliggör medeltidsdokument (diplom). Dessa finns bevarade antingen som original på pergament eller papper eller i form av senare avskrifter. Språket i texterna är oftast på latin eller fornsvenska. Arbetet inleddes redan på 1820-talet, och utgör således ett långtidsåtagande som sätter perspektiv på arbetet med DMS, vilket är tidskrävande men med en tidsplan som ändå är betydligt mera överskådlig. Likheter finns annars mellan projekten. Texterna i Diplomatariet utges på motsvarande sätt som DMS i en serie böcker: *Svenskt Diplomatarium* (Diplomatarium Suecanum). Avsikten är att göra de svårlästa medeltida texterna lättillgängliga. De förses med en klargörande innehållssammanfattning på modern svenska och alla förkortningar skrivs ut. Dessutom kompletteras texteditionerna med historiska kommentarer samt text- och källkritiska noter.

Beröringspunkter finns också mellan DMS och det ovan nämnda kartprojektet, vilket pågår sedan hösten 2001 och är under slutförande. De storskaliga, s.k. geometriska lantmäterikartorna framställdes under perioden 1630-1655. Kartorna skannas och lagras digitalt, därtill skrivs en skalenlig kopia ut på arkivpapper. All text tillhörande kartan tolkas och renskrivs för att systematiseras och registreras i en databas. Kartorna koordinatsätts i en GIS-applikation som gör att informationen blir direkt geografiskt sök- och hanterbar i olika rumsliga skalor. På ett motsvarande sätt skulle uppgifterna i DMS kunna göras möjliga att söka via lämpliga kartbilder. Inom kartprojektet görs även en forskningsöversikt för att sammanställa tidigare forskning och för att koppla samman projektets arbete med liknande kunskapssammanställningar av annat historiskt källmaterial. Även här finns således möjligheter till korsbefruktning mellan projekt. Projektet kring de geometriska kartorna genomförs på uppdrag av Vitterhetsakademiens kommitté för historiska kartor och finansieras av akademien och Riksbankens jubileumsfond. Arbetet utförs av Riksarkivet i samarbete med Lantmäteriverket och Institutet för språk och folkminnen (SOFI). Syftet med projektet är att göra innehållet i de äldre kartorna tillgängligt för såväl forskarvärlden som allmänheten.

Användare av kunskapen

En viktig användare av DMS som planeringsinstrument är som nämnts länsstyrelserna, liksom länsmuseumerna. Uppfattningen som framförs av dessa aktörer är att förekomsten av DMS kan spara mycket arbete, och bidra till att olika kunskapsunderlag blir såväl mera tillförlitliga som fördjupande. Att stämma av mot DMS blir en form av kvalitetssäkring för olika typer av arbeten som innefattar frågor kring kulturlandskapet. Flera av de länsstyrelser som har tillgång till DMS använder uppgifterna inom ett brett spektrum av ärenden och verksamheter. För att belysa vikten av DMS för den regionala kulturmiljövården, passar ett kort citat av länsantikvarien i Kalmar län, Kjell-Håkan Arnell, väl in: "utan DMS-volymerna skulle vi göra ett mycket sämre arbete och kulturmiljövården skulle mista en viktig dimension".

I länsmuseumernas regionala arbete med kunskapsuppbyggnad och förmedling spelar DMS en likaledes viktig roll. Det har därför från detta håll framförts särskilda propåer om att fullborda DMS för specifika regioner. För Uppland har det tagit sig ett konkret uttryck genom att Upplandsmuseet gått in som huvudman för Sigurd Rahmqvists arbete med DMS volym 17, vilken kommer att ges ut i museets regi under 2010. När det gäller Kalmar län har önskemålen kring DMS framförts från såväl länsstyrelse som länsmuseum. Den senast utgivna volymen, vilken behandlade Tjust, gavs ut av länsstyrelsen i Kalmar län (2008). Volym 11 om Gästrikland (1998), tillkom likaså genom tillskyndan och stöd av regionala aktörer, länsmuseum och länsstyrelse, men gavs ut av Riksantikvarieämbetet.

Forskarvärlden är som nämnts en naturlig och viktig målgrupp. Genom projektet DMS tillgängliggörs material som annars är svåråtkomligt och tidskrävande att ta fram, även för forskare som i sig har nödvändig kompetens att gå till originalkällorna. Ett grundläggande arbete är gjort i och med att ett DMS häfte har publicerats för ett område, något som underlättar all framtida forskning som berör äldre ägoförhållanden och markanvändning inom det aktuella området.

Många privata markägare har ett stort intresse för uppgifterna som görs åtkomlig via DMS. Trots en komprimerad och till synes svårtillgänglig form på de tryckta volymerna, är materialet möjligt att använda också för en intresserad allmänhet. Detta visas inte

minst genom det stora engagemang som finns dokumenterat i Kalmar län, där DMS används inom såväl länsmuseets publika verksamhet, av hembygdsföreningar, vid kurser om gårdar och byar, samt av privat intresserade. Ett tecken på detta är att DMS volymerna även säljer bra i bokhandlarna inom Kalmar län.

Övriga intressenter t.ex. möjliga finansiärer

Flera viktiga intressenter och avnämare av DMS har nämnts ovan, förutom RAÄ inte minst länsstyrelser och läns museer. KVHAA, som en gång initierade projektet, är alltså en betydelsefull intressent. Bland akademiens ledamöter finns forskare som har ett starkt intresse för projektet och dess resultat. Under utredningen har diskussioner förts med akademiens sekreterare Erik Norberg, om möjligheter för en samverkan kring ett fortsatt arbete med DMS. Inom akademien finns ett stort intresse för frågan om projektets slutförande, och även en beredskap att ekonomiskt stödja verksamheten, under förutsättning att en realistisk modell kan presenteras för en samverkan mellan olika parter kring projektets slutförande.

Ytterligare en viktig institution med stark koppling till DMS är Riksarkivet, vilket nämndes i föregående kapitel. Inom Riksarkivet finns såväl intresse för frågan som kompetens och en lämplig forskarmiljö, en miljö där DMS-arbetare även tidigare har ingått (Roger Axelsson). Arbetet med utgivningen av Svenskt Diplomatarium sker som ett FoU projekt inom Riksarkivet, ett arbete som bedrivs med såväl interna forskningsresurser som externa medel. Sammanlagt fyra forskare är kontinuerligt verksamma med detta arbete. Här finns en forskarmiljö som vore mycket intressant att sammankoppla med DMS. Som samarbetspartner i arbetet med DMS vore Riksarkivet mycket värdefull.

Andra viktiga intressenter och potentiella finansiärer är Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond (RJ) och/eller Vetenskapsrådet (VR). Om en av dessa institutioner, eller båda, är beredda att gå in med medel för en fortsatt verksamhet inom DMS, är det möjligt att arrangera en samfinansiering, där RAÄ och KVHAA skulle kunna stå för resterande delar, medan Riksarkivet tillhandahåller forskningsmiljö och lokaler. En sådan

lösning, med finansiering av KVHAA och RJ, skulle motsvara de satsningar som tidigare gjorts på ett antal postdoktorala tjänster med olika koppling till kulturarvsfrågor, bl.a. de som för närvarande är i funktion inom ämnet runologi med placering på RAÄ.

Vid samtal med RJ har VD Göran Blomqvist uttryckt stort intresse för projektet DMS och dess betydelse. Hans uppfattning är att projekt av denna art är mycket viktiga i dagens forskning. Det finns en förnyad aktualitet för goda redovisningar av källmaterial och empiri inom humaniora, vilket DMS utgör ett gott exempel på. Förutsättningen för att RJ ska kunna stödja fortsatt arbete inom DMS är att andra parter ingår, samt att en lämplig huvudman (huvudsökande) finns. Såväl Riksarkivet som RAÄ vore ur detta perspektiv tänkbara sådana. Det hindrar inte att regionala intressenter också kan ha betydelse för det fortsatta arbetet, det skulle tvärtom kunna utgöra en extra styrka. Som kompletterande finansiering kan därför tänkas olika regionala fonder och stiftelser, vid utgivande av nya DMS volymer. Den positiva inställning som såväl KVHAA som RJ lägger i dagen, gör att en fortsättning av projektet DMS kan vara tryggad, under förutsättning att RAÄ eller Riksarkivet åtar sig rollen som huvudman. En tilltalande möjlighet vore att dessa båda institutioner samarbetade nära, eftersom resultatet av DMS har nära beröringspunkter med kärnverksamheten inom såväl RAÄ som Riksarkivet. Vid ett särskilt möte mellan verksamheterna för RAÄ respektive Riksarkivet (2010-02-03), tydliggjordes att det finns ett gemensamt stort intresse för ett samarbete kring DMS, och därmed goda förutsättningarna för ett sådant, i första hand med RAÄ som fortsatt huvudman för projektet, men i nära samverkan med Riksarkivet.

Såväl RJ som KVHAA ställer sig mycket positiva till tanken om postdoktorala tjänster (ABM), vars innehavare skulle ha som huvuduppgift att fortsätta arbetet med DMS. Förutsättningar är delfinansieringar från respektive part, på motsvarande sätt som för de postdoktorala ABM tjänster som redan existerar. En sådan lösning, skulle med fördel kunna kombineras och kompletteras med en ansökan om ett infrastrukturprojekt. För det senare skulle inte minst en digitalisering av tidigare framtaget DMS material lämpa sig väl, en uppgift som dessutom skulle tillföra ett stort mervärde till hela projektets resultat. DMS har en tydlig målsättning som passar mycket väl in på beskrivningen av vad som karakteriserar ett projekt som syftar till att skapa god infrastruktur för forskning (se vidare kap. 6 nedan). Det vore i sammanhanget en ytterligare fördel om ännu någon

eller några finansiärer kunde delta med finansiering av delprojekt inom DMS, exempelvis VR och/eller regionala forskningsstiftelser.

Positiva samtal har förts med Arne Jarrick, huvudsekreterare för VR:s ämnesråd för humaniora och samhällsvetenskap. Den modell som bäst skulle passa in för stöd från VR, vore ett projekt för forskningsinfrastruktur. Jarrick menar dock att den sorts projekt som DMS utgör, lätt "faller mellan stolarna" som varken varande renodlade infrastruktur- eller forskningsprojekt. Det är därför extra viktigt att noggrant formulera syftet med projektet, i förhållande till angelägen forskning. Ett intresse finns från VR för att diskutera frågan vidare. Rekommendationen är att RAÄ först inkommer med en kortfattad och koncis redogörelse för exakt vad vi vill söka stöd för hos VR. En möjlighet vore att ansöka om medel för en digitalisering av tidigare utgivna DMS volymer, som en del i arbetet med ett digitalt tillgängliggörande.

Olika kunskapsunderlag lyfts även fram som en prioriterad fråga i årets kulturproposition. En satsning på extra medel till sådana underlag kommer att göras genom de s.k. 7:2 medel som fördelas av RAÄ till länsstyrelserna. Dessa medel är i princip möjliga att använda för regionala satsningar på DMS, på motsvarande sätt som tidigare skett i Kalmar och Uppsala län. Även länsstyrelsen i Södermanlands län har önskemål om att använda 7:2 medel för att fortsätta arbetet med DMS. Inom länsstyrelsen i Kalmar län har diskussioner förts om att nu använda sådana medel för att digitalisera kartmaterialet i de DMS volymer som redan producerats från länet.

Analys av ansvar och roller samt förslag om framtida samverkan, roller och ansvarsfördelning

En fråga av betydelse för fortsättningen av DMS är huvudmannaskapet för arbetet. Projektets övergripande karaktär gör att en nationell institution även fortsatt bör ha ansvar. Den starka kopplingen till källmaterialet i form av arkivalierna från medeltid och tidigmodern tid, gör Riksarkivet till en möjlig huvudman, vilket nämndes i kapitel ovan. På diplomatarieredaktionen inom Riksarkivet finns en omfattande dokumentation om medeltidsbrev, där finns ett referensbibliotek samt stora samlingar av arbetspapper,

register och fotokopior. Biblioteket är specialiserat på (nordisk) medeltidshistoria och urkundsutgivning. Det är primärt ett referens- och arbetsbibliotek för redaktörerna vid Diplomatariet, men är som sådant också mycket värdefullt för arbetet med DMS.

Språk och folkminnesarkivet (SOFI) har tidigare i DMS historia figurerat som ett möjligt alternativ. Såväl SOFI som Riksarkivet figurerade som förslag till huvudman vid de diskussioner som fördes i slutet av 1970-talet inför projektets avskiljande från KVHAA. SOFI framstår dock ämnesmässigt som något mindre naturligt än Riksarkivet eller RAÄ, när det gäller rollen som huvudman för DMS.

Det är svårt att finna en enstaka aktör med optimal förmåga att ensam slutföra DMS. Det finns dock flera faktorer som talar för RAÄ som en fortsatt lämplig huvudman för projektet, förutsatt att finansiering kan ordnas och att verksamheten organiseras och bedrivs på ett sätt som passar dagens situation. Kontinuiteten är naturligtvis en viktig aspekt, likaså DMS stora värde för kulturarvsfrågor och kulturmiljövårdens arbete, såväl nationellt som regionalt. Trots att DMS på sätt och vis är ett renodlat arkivprojekt, finns samtidigt en mycket stark koppling till kulturlandskapet och frågor om det fysiska kulturarvet. Ett problem med att bedriva DMS inom ramen för RAÄ har under senare år varit avsaknaden av en tydlig forskningsmiljö. En sådan måste skapas eller tillhandahållas genom samverkan med andra institutioner. Den forskningsmiljö som idag finns inom Riksarkivet vore som beskrivits ovan mycket lämplig i sammanhanget.

En viktig ingrediens i skapandet av en lämplig forskningsmiljö är kopplad till återväxten av personal med rätt sorts kompetens. I nuläget finns endast en rutinerad medarbetare från DMS kvar inom RAÄ. För ett framgångsrikt arbete krävs en miljö med uppskattningsvis minst tre personer som kontinuerligt bedriver verksamheten. Vikten av en sådan miljö poängteras av flera av de personer som intervjuats i samband med utredningsarbetet. Kan en sådan "kritisk massa" vad gäller forskningsmiljö uppnås, går projektet helt säkert att bedriva med stor framgång. Genom samverkan mellan RAÄ och Riksarkivet skulle denna miljö kunna utökas och synergieffekter skapas.

En rimlig modell för att återskapa en framgångsrik forskningsmiljö för DMS, vore genom inrättande av postdoktorala tjänster av det slag som nämndes ovan. Dessa tjänster skulle

kunna sökas av disputerade forskare med lämplig inriktning. Inte endast historiker kan komma ifråga, utan även forskare inom nordiska språk, medeltidsarkeologi, agrarhistoria m.fl. discipliner. Det kan givetvis diskuteras om denna sorts meriteringstjänst för nyligen disputerade forskare egentligen är den mest lämpliga för ett projekt av DMS karaktär. Det handlar ju inte om någon renodlad forskningsuppgift, utan i lika hög grad om att bygga en infrastruktur för vidare forskning. De kvalifikationer som krävs för uppgiften, är dock på en sådan nivå som normalt kräver doktorsexamen inom något ämne med relevans för arbetet. Relativt få forskare i Sverige har idag de nödvändiga förutsättningarna för att omgående fortsätta arbetet, något som utöver forskarvana kräver praktisk erfarenhet av liknande arbetsuppgifter. En stor del av arbetet inom DMS består av ett "hantverk", där det gäller att excerpera och rätt tolka de olika källmaterialen. Sådant arbete med medeltida och tidigmoderna arkivalier, utgör i sig en mycket kvalificerad uppgift. En postdoktoral tjänst inom DMS skulle utgöra en unik utvecklingsmöjlighet i arbetet med de medeltida primärkällorna. Tillägnandet av de nödvändiga färdigheterna, liksom rutin av arbetet, ger innehavaren av en sådan tjänst förmågan att självständigt utveckla forskningsfrågor utgående från primärmaterialet. En sådan mera uttalad forskningsuppgift bör därför ingå som en mindre del av tjänsten. En viktig "spin-off" effekt, kan då bli att flera forskningspublikationer publiceras i den komplementära skriftserien "Studier till Det medeltida Sverige", vilken tidigare i DMS historia fungerat som forum för sådana arbeten.

Postdoktorala tjänster av motsvarande typ har tidigare finansierats genom samverkan mellan KVHAA, Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond (RJ) och olika myndigheter inom arkiv, bibliotek och museisektorn (så kallade ABM-tjänster). Inriktningen på dessa tjänster har bestämts i samarbete mellan de olika parterna, och utlysts i särskild ordning. Exempel på sådana tjänster är de två runologitjänster som inrättats inom RAÄ, vilka utgör en kontinuitet till "Runverket", ett annat av de s.k. forskningsföretagen inom RAÄ.

Parallellt med inrättandet av två postdoktorala tjänster för DMS, vore det lämpligt att även söka medel för ett infrastrukturprojekt, av det slag som avser att möjliggöra och främja framtida forskning. Medel för sådana projekt kan sökas hos såväl VR som RJ. Hos RJ anges att anslag "beviljas för forskningsförberedande åtgärder, till exempel katalogisering, digitalisering och tillgängliggörande av betydelsefulla samlingar vid arkiv

och bibliotek samt upprättande av databaser” (www.rj.se). Målsättningen med DMS innefattar flera av dessa kriterier. Vid en avstämning med företrädare för RJ bedömdes chanserna som goda för att DMS skulle kunna få stöd också som ett infrastrukturprojekt. En kombination av sådana medel och postdoktorala forskartjänster, skulle tillsammans kunna ge en mycket god grund för arbetet. Med infrastrukturmedlen skulle ytterligare viktig kompetens kunna tillföras projektet. Ansökan om anslag för infrastrukturprojekt bör fortsatt diskuteras med såväl RJ som VR, med sikte på nästa utlysning av sådana medel i början av 2011.

Den framtida målsättningen bör vara att parallellt med de traditionella analoga volymerna, skapa ett digitalt DMS, såväl avseende de nya geografiska områden som tillkommer, som regioner där DMS föreligger i färdigt skick. Det skulle i hög grad öka värdet av DMS, både i egenskap av infrastruktur för forskning och som planeringsinstrument och beslutsunderlag. Ett digitalt DMS skulle möjliggöra studier och jämförelser som idag knappast låter sig göras. Genom den plattform för olika digitala databaser som det av RAÄ utvecklade K-samsök utgör, skulle den sammanlagda möjligheten att integrera uppgifterna ur DMS med andra forskningskällor dessutom öka väsentligt. Ett infrastrukturprojekt för att åstadkomma dessa möjligheter vore mycket angeläget och skulle skapa ett stort mervärde, även när det gäller den idag redan tillgängliga kunskapen. Ett sådant projekt bör såväl innefatta digitalisering av tidigare DMS-volymer, som att skapa en lämplig databas, vilken skulle förvaltas av RAÄ och tillgängliggöras via K-samsök.

I uppdraget för denna utredning, ingick att skissa två visioner för hur arbetet med DMS skulle kunna utvecklas, på fem respektive tio års sikt. Nedan följer två kortfattade scenarier, baserade på det förslag till fortsättning som jag i första hand förordar.

Vision: DMS om 5 år

Arbetet är i en intensiv genomförandefas. Tre forskare, varav två som innehavare av tidsbegränsade postdoktorala tjänster, arbetar med framställande av häften till DMS. Materialet tillgängliggörs samtidigt i digital form, sökbart via K-samsök. Den tredje

personen inom projektet utgörs av en sedan tidigare erfaren DMS medarbetare inom RAÄ. Denna tjänst står för en kontinuitet inom projektet och har både en rådgivande roll och en exekutiv funktion. Uppgifterna inom de postdoktorala tjänsterna innefattar såväl det grundläggande arbetet med att exciperera, sammanställa och tillgängliggöra arkivuppgifterna, som arbete med viss egen forskning (25%) som utgår från materialet. Antalet producerade häften är nu ca 25, inklusive de som håller på att färdigställas. Projektet har RAÄ som huvudman, men i ett nära samarbete med Riksarkivet, där arbetsplatser finns för projektmedarbetarna i anslutning till forskarmiljön kring Svenskt Diplomatarium. Projektet finansieras till huvuddelen genom FoU medel från olika externa finansiärer, främst RJ och KVHAA, samt till en mindre del av RAÄ och Riksarkivet (lokaler). Parallellt med att analoga häften ges ut, tillgängliggörs innehållet digitalt i ett system som görs tillgängligt via K-samsök. Arbetet med ett sådant digitalt DMS har kommit långt, och utförs i form av ett infrastrukturprojekt med medel från RJ. Inom infrastrukturprojektet digitaliseras och tillgängliggörs även innehållet i de tidigare utgivna volymerna av DMS. Genom K-samsök har uppgifterna i DMS nu fått en ännu större betydelse, genom möjligheten att kombinera sökningar i olika digitala historiska databaser, exempelvis historiska kartor och Fmis. Genom den nära kopplingen till arkivforskning, digitalisering och inte minst till K-samsök och förvaltningen av det digitala DMS, är projektets medarbetare organisatoriskt placerade inom I-avdelningen, RAÄ, men den fysiska arbetsmiljön utgörs till största delen av Riksarkivet.

Vision: DMS om 10 år

Ytterligare en omgång av postdoktorala tjänster går mot sitt avslut. De som innehade tjänsterna under den första omgången har gått vidare i en forskarkarriär, och i något fall till en lämplig tjänst inom RAÄ eller Riksarkivet. Arbetet med DMS har kommit långt, och kan sägas närma sig en avslutande fas, även om minst fem år (och ännu en omgång av postdoktorala tjänster) återstår innan den sista volymen är färdigställd. Den digitala versionen av DMS är mycket uppskattad och används flitigt, även om de analoga volymerna har fortsatt betydelse och efterfrågan. Dessa ges fortfarande ut i en billig och lättillgänglig form enligt beprövat mönster. Drygt 35 volymer har hunnit ges ut och mindre än 10 st. återstår, varav flera är under framtagande. Sedan projektet återstartades

i sin nya form 10 år tidigare, har flera forskare på olika sätt varit delaktiga i arbetet genom olika sorters samverkan. Flera av dem återfinns inom universitetsvärlden, på läns museer samt inom länsstyrelserna. DMS är fortsatt ett viktigt och efterfrågat hjälpmedel i regionalt kulturarvsarbete, inte minst när det gäller fysisk planering. Flera län som tidigare inte haft tillgång till DMS, använder det nu i kulturmiljöarbetet. I flera län där översikterna tidigare saknats, har såväl arbetsprocessen som kvalitén på kunskapsunderlagen förbättrats. Det digitala DMS och K-samsök är en viktig anledning till detta. Möjligheterna till olika jämförelser och bredare forskningsperspektiv har därigenom ökat också i de län där DMS redan tidigare fanns tillgängligt.

Förslag om DMS-projektets fortsatta verksamhet med förslag till organisationsform, kompetensbehov och huvudman

Ett stort arbete har redan utförts inom DMS, och drygt en tredjedel av det slutliga resultatet bedöms i skrivande stund vara färdigställt. Bedömningen grundas på en relativt samstämmig uppfattning från flera informanter med god inblick i projektet. Ett omfattande arbete återstår dock för att fullfölja arbetet enligt den ursprungliga planen. Det bör samtidigt poängteras att det inte handlar om något oöverblickbart arbete. Det är rimligt att åstadkomma med relativt begränsade resurser, förutsatt att arbetet planeras och organiseras på ett effektivt sätt.

För en realistisk planering av projektets fullföljande, kan olika organisationsmodeller komma ifråga. Sätts fokus på arbetets slutförande inom kortast möjliga tid, vore det sannolikt mest effektivt att en grupp forskare och arkivarbetare rekryterades för att i en koncentrerad och kontinuerlig projektform, systematiskt arbeta med att fullfölja arbetet landskapsvis. Resultatet skulle presenteras såväl i form av traditionella analoga volymer som i en digital databas. Den senare skulle även upprättas över de områden som sedan tidigare färdigställts i analog form. Eftersom arbetet med DMS är så specialiserat, utgör de enskilda projektdeltagarnas kunskaper och rutin av arbetet liksom forskningsmiljöns kvalitet, nyckelfaktorer för framgång. En väl inskolad och sammanhållen arbetsgrupp som kontinuerligt arbetade fram till projektets slutförande, vore sannolikt det mest

effektiva sättet att snabbt färdigställa arbetet. En god projektledning är givetvis en vital framgångsfaktor i sammanhanget. Även med en relativt stor forskargrupp (5-6 personer), handlar det dock om ett åtagande på mellan 10 och 15 år. Min bedömning är dock att det sannolikt vore svårt att finna ekonomiska resurser för en kraftsamling av detta slag i nuläget, varför jag vill koncentrerar mitt förslag till delmål som är mera realistiska att uppnå.

Ett alternativt och mera realistiskt scenario är att arbetet utförs med utgångspunkt från uppsatta etappmål, i en flexibel organisationsform som ändå förser projektet med en tillräcklig samlad kunskap och en lämplig forskningsmiljö. Möjligheterna till en rimlig organisation och finansiering av verksamheten ökar om den kan bedrivas inom ramen för forskartjänster av sådant slag som vanligen finansieras av RJ, VR, KVHAA och andra forskningsfinansiärer. Jag kommer nedan att koncentrera förslaget till den modell som de två framtidsscenarios (5 respektive 10 års sikt) som skisserades ovan bygger på. Jag föreställer mig att en modell med postdoktorala forskartjänster vore framgångsrik, och samtidigt realistisk ur såväl organisatorisk synvinkel som vad gäller finansiering. Det gäller särskilt om den kan kombineras med ett stöd för DMS också som infrastrukturprojekt. Modellen har även en annan stor fördel, genom att den tar hänsyn till långsiktig kompetensutveckling inom området. Genom att forskartjänsterna även innebär en mycket gedigen inskolning i avancerat arbete med det medeltida källmaterialet och problematiken kring tolkningen av detta, så utgör de också en garanti för att den unika kompetensen inom DMS bibehålls och utvecklas för framtiden. Genom den forskning som parallellt bedrivs inom tjänsterna, kommer resultat från DMS dessutom omgående till nytta för medeltidsforskningen.

Det scenario jag föreslår för det fortsatta arbetet med DMS, innebär att två postdoktorala tjänster tillsätts efter ett lämpligt ansökningsförfarande. Ett positivt intresse för denna sorts modell för att fortsätta arbetet, har som beskrevs ovan uttryckts från såväl KVHAA som RJ. En något mera avvaktande hållning finns från VR, men även där finns en öppenhet att diskutera en delfinansiering i form av ett lämpligt infrastrukturprojekt. Frågan om finansiering och placering av tjänsterna kommer att diskuteras av RAÄ, RJ, KVHAA och Riksarkivet under våren 2010, med sikte på ett tillsättande av de postdoktorala tjänsterna under 2011. Dessa tjänster bör vara öppna att söka för

disputerade forskare inom flera discipliner med anknytning till medeltidsforskning: historia, agrarhistoria, kulturgeografi, arkeologi och/eller relevanta språk. Efter tillsättning introduceras forskarna i arbetet av en mentor med god inblick i DMS, vilken också själv är en aktiv forskare inom projektet. Sådan kompetens finns inom RAÄ (antikvarie Kaj Janzon). De tidsbegränsade tjänsterna skulle förslagsvis vara på 5 år vardera. Efter denna period går innehavarna vidare till annan verksamhet, möjligen under en period till rollen som mentorer för nya innehavare av postdoktorala tjänster. Enligt en sådan arbetsmodell, där tre personer kontinuerligt arbetar med DMS skulle arbetet i sin helhet kunna slutföras inom ca 20 års tid. Etappmål är dessutom möjliga att ställa upp. Planering för fem år i sänder, gör att arbetet successivt kan byggas vidare, samtidigt som kompetensförsörjningen inom forskningsområdet tillgodoses och försäkras för framtiden. Värdet av DMS är inte avhängigt av att arbetet slutförs så snabbt som möjligt, eftersom varje geografiskt område i alla händelser har betydelse i sig. För varje nytt geografiskt område där DMS färdigställs ökar dock värdet också av helheten, i och med att nya viktiga jämförelser och analyser då möjliggörs. Eftersom projektresultatet är beständigt, kan DMS med fördel byggas ut efter hand.

Även om det vore stora fördelar med att komplettera och avsluta det pågående arbetet med DMS för landskapen Uppland och Södermanland, finns samtidigt goda skäl att snabbt starta arbete i nya geografiska områden. Det skulle dels möjliggöra jämförelser mellan flera områden, dels kunna möta behovet av kunskapsöversikter där det finns störst behov av dem. Det handlar då främst om expansiva regioner med omfattande markexploateringar av olika slag. Att starta arbetet i "intensiva" områden med rik medeltidshistoria, exempelvis Östergötland och Västergötland, vore samtidigt ett sätt att ytterligare medvetandegöra betydelsen av DMS, och främja en utökad regional användning av kunskapen.

Sammanfattning

Det medeltida Sverige (DMS) är ett projekt om den medeltida bebyggelsen i Sverige, med syfte att skapa ett historiskt-topografiskt uppslagsverk. Av detta har hittills ungefär en tredjedel färdigställts. Som startdatum för arbetet med DMS brukar anges 1960, året när Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien (KVHAA) beslöt om nya riktlinjer för arbetet, vilket då i själva verket hade en ganska lång förhistoria. Finansieringen skedde från början genom att forskningsrådsmedel årligen söktes av KVHAA, medan arbetet utfördes vid Stockholms universitet. Frågan om huvudmannaskap diskuterades under 1970-talet, vilket resulterade i en överföring till Riksantikvarieämbetet (RAÄ) 1982, efter ett Riksdagsbeslut året innan. Två och en halv tjänst inrättades inom RAÄ, genom att medel tillskötts myndighetens anslag. Arbetet bedrevs därefter framgångsrikt i myndighetens regi, fram till slutet av 1990-talet, varefter verksamheten successivt nedprioriterats. Om nuläget kan sammanfattningsvis sägas att DMS saknar uppställda delmål, liksom direktiv för arbetet. Bristen på resurser är ett grundläggande problem, inte minst personalmässigt. Idag finns endast en anställd inom RAÄ vars tjänst berör DMS, och detta till en mycket liten del. Ingen verksamhet inom DMS pågår därför för närvarande i RAÄ:s regi och myndighetens roll som huvudman har blivit alltmera otydlig, även om den inte formellt upphört. De problem som måste lösas för att fortsätta verksamheten omfattar finansiering, planering på kort och lång sikt, samt kunskapsöverföring och kompetensförsörjning.

Det finns en generellt stor efterfrågan på den form av kunskapsöversikt som DMS tillhandahåller. Forskarvärlden är en viktig användargrupp, men minst lika betydelsefull är kulturarvssektorn, inte minst arbetet inom länsstyrelser och läns museer. I regioner som har tillgång till DMS, är publikationerna oundgängliga verktyg i det dagliga kulturmiljöarbetet, men också inom naturvården, för lantbruksfrågor etc. Ett stort intresse finns också från många enskilda fastighetsägare. Även om DMS har stor betydelse och användbarhet regionalt, handlar projektet i grunden om ett nationellt åtagande. Det är ett argument för att RAÄ även fortsättningsvis bör ha rollen som huvudman, även om andra nationella institutioner alternativt vore tänkbara. Riksarkivet är av särskilt intresse, genom den i sammanhanget lämpliga forskningsmiljön och närheten till källmaterialet. En optimal lösning inkluderar en nära samverkan mellan RAÄ

och Riksarkivet, eftersom DMS har nära beröringspunkter med båda myndigheterna. En lämplig forskarmiljö finns på Riksarkivet, i anslutning till arbetet med tillgängliggörande och utgivning av Svenskt Diplomatarium. Enligt utredningens förslag bör därför RAÄ fortsatt vara huvudman för DMS, med forskartjänsterna organisatoriskt placerade på I-avdelningen (Arkiv och bibliotek), men med fysiska arbetsplatser som tillhandahålls av Riksarkivet.

Det scenario för fortsatt verksamhet som utredningen i första hand föreslår, innebär att två postdoktorala tjänster tillsätts för DMS, genom en i huvudsak extern finansiering. För denna modell har uttryckts intresse från såväl Riksbankens Jubileumsfond (RJ) som Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien (KVHAA). Tjänsterna bör vara öppna att söka för disputerade forskare inom olika discipliner som innefattar medeltidsforskning. Innehavarna av tjänsterna introduceras i arbetet av en mentor som tidigare arbetat aktivt inom DMS, och som även nu ingår som medarbetare. Sådan kompetens finns inom RAÄ. De tidsbegränsade tjänsterna skulle förslagsvis vara på 5 år vardera. Efter denna period går innehavarna vidare till annan verksamhet, möjligen under en period till rollen som nya mentorer. Enligt en sådan arbetsmodell, där tre personer kontinuerligt arbetade med DMS skulle arbetet i sin helhet kunna slutföras inom ca 20 års tid. Planering för fem år i taget, gör att arbetet successivt kan byggas vidare, samtidigt som kompetensförsörjningen försäkras för framtiden. Såväl RJ som KVHAA ställer sig positiva till tanken om postdoktorala tjänster för DMS i samarbete med RAÄ, inrättade enligt liknande modell som tillämpas för de s.k. ABM tjänster som redan existerar.

Ett system med forskartjänster av detta slag, kan med fördel kombineras med en ansökan om medel för ett infrastrukturprojekt, med stöd från RJ och/eller VR. DMS har en målsättning som passar mycket väl in på beskrivningen av vad som karakteriserar ett sådant projekt. Ett infrastrukturprojekt bör ha fokus på att upprätta ett digitalt DMS, där såväl tidigare färdigställda delar som tillkommande områden ingår. Genom det av RAÄ utvecklade och förvaltade K-samsök, kan uppgifterna i ett digitalt DMS kombineras med information i andra databaser, vilket möjliggör helt nya forskningsresultat och kunskapsunderlag. Det digitala DMS bör förvaltas av RAÄ.

Referenser

Informeranter

- Bertha Amaya, antikvarie, länsstyrelsen i Östergötlands län, 2009-11-05
- Kjell-Håkan Arnell, länsantikvarie i Kalmar län, 2009-10-21, 2009-11-04
- Björn Asker, arkivråd, Riksarkivet, 2009-12-14
- Roger Axelsson, redaktör, Svenskt Biografiskt Lexikon, 2009-12-14
- Göran Blomqvist, VD, Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond, 2009-12-02
- Carin Claréus, bitr. länsantikvarie, Östergötlands län, 2009-11-11
- Coco Dederling, antikvarie, länsstyrelsen i Kalmar län, 2009-10-14
- Olle Ferm, professor, Stockholms universitet, 2009-09-07
- Alf Eriksson, arkeolog/forskare, RAÄ UV/Avdelningen för agrarhistoria SLU, sept-okt 2009
- Kaj Janzon, antikvarie, Riksantikvarieämbetet, september 2009
- Arne Jarrick, huvudsekreterare inom humaniora, Vetenskapsrådet 2010-01-13
- Henrik Klackenbergh, statsheraldiker, Riksarkivet, 2009-10-07
- Ola Kyhlberg, professor, Uppsala universitet, oktober 2009
- Mats G. Larsson, docent, författare, Uppsala, 2009-11-25
- Tomas Lidman, riksarkivarie, 2010-02-03
- Brita Lövgren, forskningssekreterare, Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond, 2009-12-02
- Erik Norberg, akademiens sekreterare, KVHAA, 2009-09-29
- Sigurd Rahmqvist, fil. dr., Upplandsmuseet, 2009-09-22
- Jan Paul Strid, professor, Linköpings universitet, 2009-09-25
- Agneta Åkerlund, länsstyrelsen i Uppsala län, september 2009

Arkivalier i ATA m.m., vissa material med särskild betydelse för utredningen

- Beräknad omfattning av verket Det medeltida Sverige (1974): ATA DMS 10.3.
- Dahlbäck, G., Minnesanteckningar från kommittén för DMS möte den 15:e februari 1979.
- Entreprenadavtal mellan UV och DMS, 1995-06-07 (uppsagt 1997-01-31). ATA DMA 10.2.
- Gustavsson, K.A., Protokoll fört vid sammanträde med arbetsutskottet för "Det medeltida Sverige" den 22 januari 1959. ATA DMS 10.4.

- Gustavsson, H., 1994., RAÄ och SHM, PM 1994:2: Kulturmiljövårdens behov av DMS kunskaper – konsekvenser för DMS verksamhet: ATA DMS 10.2.
- Proposition till Sveriges Riksdag, 1981., Proposition 1981/82:100 med förslag till statsbudget för budgetåret 1982/83. <http://www.riksdagen.se>
- Rahmqvist, S., Minnesanteckningar från kommittén för DMS sammanträde med Margareta Biörnstad den 8:e mars 1979, angående överföring av DMS till RAÄ
- Schück, A., PM 20/9 1947, i ATA DMS 10.4.
- Schück, A., PM till Kommittén för Det medeltida Sverige 10/4 1953: ATA DMS 10.4
- Schück, A., personligt arkivmaterial i ATA.
- Sjöström, I., Minnesanteckningar från möte 970210 mellan DMS och UV-STHLM. ATA DMS 10.2.
- Tunberg, S., Brev till Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Förvaltningsutskott, daterat den 3:e mars 1947. Behandlad vid utskottets sammanträde den 1:e april 1947. Äldsta handlingen rörande DMS i ATA.
- Yrving, Hugo, brev till Gunnar T. Westin 8/2 1967, ATA DMS 10.3.
- Utkast häftesindelning och omfång, DMS 1996: ATA DMS 10.2.
- Åqvist, Cecilia, 1996. "Det Medeltida Sverige". Utkast till utredning om projektet. ATA DMS 10.2 (Kopia av utredningen i färdigt skick erhållen från Sigurd Rahmqvist 2009-09-22. Lämnas vid denna utrednings avslutande till ATA)

Tryckta DMS volymer (kronologisk ordning efter utgivningsår)

- Dahlbäck, G. Jansson, B. & Westin, G.T., 1972. Norra Roden. DMS, Uppland, band 1:1. Almquist & Wiksell. Stockholm.
- Jansson, R., Rahmqvist, S. & Skoglund, L-O. 1974. Tiundaland. Tierp, Våla, Vendel, Oland, Nordinghundra. DMS, Uppland, band 1:4. Almquist & Wiksell. Stockholm.
- Ferm, O., Rahmqvist, S. & Westin, G.T., 1982. Tiundaland. Bälinge, Norunda, Rasbo. DMS, Uppland, band 1:3. Almquist & Wiksell International. Stockholm.
- Dahlbäck, G., Ferm, O. & Rahmqvist, S., 1984. Tiundaland. Ulleråker, Vaksala, Uppsala stad. DMS, Uppland, band 1:2. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Rahmqvist, S. & Skoglund, L-O., 1986. Attundaland. Lyhundra, Sjuhundra. DMS, Uppland, band 1:5. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

- Ferm, O., Rahmqvist, S. & Thor, L., 1987. Möre. Norra och Södra Möre, Kalmar stad. DMS, Småland, band 4:1. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Ferm, O. & Johansson, M. 1988. Tiundaland. Hagunda härad. DMS, Uppland, band 1:6. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Brunius, J. & Ferm, O. (Redigerat av O. Ferm), 1990. Handbörd, Stranda. DMS, Småland, band 4:2. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Ferm, O., Johansson, M. & Rahmqvist, S., 1992. Attundaland. Bro, Färingö, Adelsö, Sollentuna. DMS, Uppland, band 1:7. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Ferm, O., Johansson, M. & Rahmqvist, S., 1994. Fjädrundaland. Simtuna, Torstuna. DMS, Uppland, band 1:8. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Axelsson, R., Janzon, K. & Rahmqvist, S. (Redigerat av S. Rahmqvist), 1996. Öland. DMS, Småland, band 4:3. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Rahmqvist, S., 1998. Gästrikland. DMS, band 11. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Axelsson, R. & Rahmqvist, S. (Redigerat av S. Rahmqvist), 1999. Aspeland, Sevede, Tuna län. DMS, Småland, band 4:4. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Janzon, K. & Rahmqvist, S. (Redigerat av S. Rahmqvist), 2002. Tören. Svartlösa, Sotholm. DMS, Södermanland, band 2:1. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Janzon, K., 2006. Hölebo och Rönö härader. DMS, Södermanland, band 2:2. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Axelsson, R., 2008. Tjust. Tjusts härad, Västerviks stad. DMS, Småland, band 4:5. Länsstyrelsen i Kalmar län. Kalmar.

Tryckta volymer i serien Studier till Det medeltida Sverige

- Söderberg, U., 1977. Gustav I:s arv och eget i Uppland – en godsmassas framväxt, organisation och förvaltning. Studier till Det medeltida Sverige 1. Almqvist & Wiksell International. Stockholm.
- Dahlbäck, G., 1977. Uppsala domkyrkas godsinnahav med särskild hänsyn till perioden 1344 – 1527. Studier till Det medeltida Sverige 2. Almqvist & Wiksell International. Stockholm.
- Ferm, O. & Tegnér, G. (Red.), 1987. Tanke och tro. Aspekter på medeltidens tankevärld och fromhetsliv. Studier till Det medeltida Sverige 3. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Ferm, O., 1990. De högadliga godsens i Sverige vid 1500-talets mitt – geografisk uppbyggnad, räntestruktur, godsdrift och hushållning. Studier till Det medeltida Sverige 4. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Ferm, O. (Red.), 1991. Kyrka och socken i medeltidens Sverige. Studier till Det medeltida Sverige 5. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Ehrenheim von, C.G. (Red.), 1992. Kungs-Husby i Trögd. Kungsgård, kyrka och socken. Studier till Det medeltida Sverige 3. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Övrig litteratur

Hermerén, K., 2009. Kunskapsuppbyggnad kring kyrkomiljöerna som kulturarv efter relationsförändringen kyrka/stat 2000. FoU-rapport 2009-09-21. Riksantikvarieämbetet.

Styffe, C.G., 1867 (2:a uppl. 1880, 3:e uppl. 1911). Skandinavien under unionstiden. Ett bidrag till den historiska geografin. P.A. Nordstedt & söner. Stockholm.

Westin, G.T., 1962. "Det medeltida Sverige". Historisk tidskrift. Åttioandra årgången, 1962. s. 121 - 141.

